ज्योतिष्मती मालकङ्गुनी इति लोके।

इति महामरिचादितैलम् ॥ * ॥

"तालकस्य तु पत्राणि यस्य सन्ति पृथक् पृथक्।
अभ्रकस्यैव तद्ग्राह्यं हरितालं चिकित्सकैः ॥
पुनर्नवायाः सरसे तालकं तद्विमर्द्दयेत्।
दिनमेकं ततस्तस्मिन् घनत्वं गमिते सति ॥
कुर्व्वीत चक्रिकां तां तु शोषयेत् सम्यगातपे।
पुनर्नवासमस्ताङ्गक्षारे स्थाल्यां गलावधि ॥
पूरयेच्च ततः क्षारं दृढ़येत् पीड़नेन हि।
क्षारस्योपरि तां दद्यात् तालकस्य तु चक्रिकाम्॥
तत आच्छादनं दत्त्वा मुद्रां कृत्वा विशोषयेत्।
स्थाल्यां चुल्ल्यां निधायाग्निममन्दं ज्वालयेत् भिषक्॥
निरन्तरमहोरात्रपञ्चकं तेन सिध्यति।
खाङ्गशीतं समुत्तार्य्य गृह्णीयाद्रसमुत्तमम् ॥
तालकेश्वरनामायं भुक्तो गुल्मामितो रसः।
गुड़ूच्यादिकषायेण गदानेतान् विनाशयेत् ॥
अष्टादशापि कुष्ठानि वातरक्तं तथोद्धतम्।
फिरङ्गदेशजं रोगं दुस्तरञ्च व्यपोहति ॥
एतद्भेषजसेवी तु लवणाम्लौ विवर्जयेत्।
तथा कटुरसं वह्निमातपं दूरतस्त्यजेत् ॥
लवणं यः परित्यक्तुं न शक्नोति कथञ्चन।
स तु सैन्धवमश्नीयात् मधुरोपरसो हि सः" ॥

इति तालकेश्वरो रसः ॥ * ॥

"तालताप्यशिलासूतटङ्कणं सिन्धुसंयुतम्।
गन्धार्कौ द्विगुणौ सूताज्जम्बीराद्भिः प्रमर्द्दयेत् ॥
षड़हं पुटितं षोढ़ा भूधरे सकलं त्विदम्।
षट्पलं द्विपलं ताम्रं लोहभस्म चतुष्पलम्।
जम्बीराद्भिर्दिनं घृष्टं त्रिशूलं विषं क्षिपेत्।
अस्य माषद्वयं खादेन्महिषीघृतसंयुतम् ॥
मध्वाज्यैर्व्वाकुचीबीजैः कर्षं लिह्यात्ततः परम्।
तालकेश्वरनामायं सर्व्वकुष्ठहरो रसः"।
अर्कौ मारितं ताम्रम्। द्वितीयतालकेश्वरो रसः॥*॥

"रसो वलिस्ताम्रमयः पुरोऽग्निः
शिलाजतु स्याद्विषतिन्दुकश्च।
वरा च तुल्यं गगनं करञ्ज-
बीजं पृथग्भागचतुष्टयञ्च ॥
संमर्द्य सर्व्वं मधुना घृतेन
घृतस्य पात्रे निहितं प्रयत्नात्।
कर्षं भजेत् प्रत्यहमस्य पथ्यं
शाल्योदनं दुग्धमधुत्रयञ्च ॥
विशीर्णकर्णाङ्गुलिनासिकोऽपि
भवेदनेन स्मरतुल्यमूर्त्तिः।
दारापरित्याग इह प्रदिष्टो
जलौदनं तत्र निबद्धमूले" ॥

ताम्रमयश्च मारितम्। पुरो गुग्गुलुः। अग्निश्चित्रकम्। विषतिन्दुकः कुचिला। वरा त्रिफला। रसादि त्रिफलान्तं सर्व्वं तुल्यम्। गगनमभ्रकम्। करञ्जबीजञ्च पृथक् चतुर्गुणं रसात्। तत्र कुष्ठे बद्धमूले सति जलौदनमेव पथ्यम्।

इति गलत्कुष्ठारिरसः ॥ * ॥

"अथ नागवधाख्यस्य रसस्य विधिरुच्यते ॥
यः पुरा मुनिवरैरुदाहृतो
यश्चिकित्सकजनैः समाहृतः।
यस्तु कुष्ठपरमोपकारको
नागमारणविधिः स लिख्यते ॥
सुपक्वां स्थालिकामेकामाढ़काम्बुघृतिक्षमाम्।
गुड़चूर्णकृतैः पङ्कैरागलं लेपयेद्वहिः ॥
गन्धकं भिषगानीय शरावमितमुत्तमम्।
चूर्णयित्वा तदर्द्धन्तु तस्यां स्थाल्यां प्रसारयेत् ॥
शरावार्द्धस्य ताम्रस्य पत्राण्यतितनूनि च।
स्थाल्यां यद्गन्धकं तस्मिन्नुपर्य्युपरि धारयेत् ॥
शरावार्द्धस्य सीसस्य पत्राणि च तनूनि च।
धारयेत्ताम्रपत्राणामुपर्य्येव तथैव च ॥
गन्धकस्य शरावार्द्धं पत्राणामन्तरान्तरा।
दत्त्वा तस्यावशेषन्तु सर्व्वेषामुपरि क्षिपेत् ॥
ततः पिधानं दत्त्वा तु विदध्यात् सन्धिमुद्रणम्।
गुड़ं चूर्णञ्च खदिरं मिश्रयेत्तेन मुद्रयेत् ॥
मुद्रां संशोष्य तां स्थालीं चुल्ल्यामुपरि धारयेत्।
तदधो ज्वालयेदग्निं द्वादशप्रहरावधि ॥
खाङ्गशीतं समुत्तार्य्य ततो निष्काश्य चौषधम्।
शिलायां चूर्णयित्वा तु वस्त्रपूतञ्च कारयेत् ॥
चिद्रोणजलयोग्यन्तु विशालास्यं महाघटम्।
गुड़चूर्णकृतैः पङ्कैरागलं लेपयेद्वहिः ॥
सर्पः षष्ट्यङ्गुलायामः सार्द्धषष्ट्यङ्गुलोऽथवा।
फणिकः कृष्णवर्णः स्यात् किं वा गोधूमवर्णवान् ॥
वधस्तस्य विधातव्यो यथा देहो न भिद्यते।
तालकं सदलं यत्तच्चूर्णयेत् कुड़वद्वयम् ॥
विषं पलमितं क्षुण्णं दत्त्वा दत्त्वान्तरान्तरम्।
हरितालस्य चूर्णेन पूरयेद्भुजगोदरम् ॥
विषं पलमितं क्षुण्णं वाकुचीं पलसंमिताम्।
भल्लातकं सुपक्वं यत् प्रस्थमैन्द्रयवं तथा ॥
सर्व्वाणि सम्यगास्तीर्य्य धारयेत महाघटे।
तेषामुपरि सर्पञ्च धारयेत् कुण्डलीकृतम् ॥
सर्पस्योपरि संछिद्य धार्य्याण्येतानि पीड़नैः।
सनालमर्कपत्रं तु शरावयुगलं क्षिपेत् ॥
खुहीदलं सनालञ्च क्षिपेत् प्रस्थमितं तथा।
वटप्ररोहं प्रस्थं च कुमारीं प्रस्थसंमिताम् ॥
दत्त्वा पिधानं चूर्णेन गुड़ेन खदिरेण च।
मुद्रयेत् सह वस्त्रेण मृदा कुटितयापि च ॥
मुद्रां संशोष्य चुल्ल्यान्तु धारयेत्तं महाघटे।
तदधो ज्वालयेदग्निं याममेकं यथौदने ॥
ततो हठाग्निर्दातव्यो यावत् स्युः प्रहरा दश।
पुनः प्रहरमेकञ्च वह्निं दद्याद्यथौदने ॥
ततो लौहे कटाहे तु शरावचितयोन्मिते।
गोघृतं प्रक्षिपेत् सर्व्वमौषधं यद्घटे स्थितम् ॥
दत्त्वाग्निं चालयेत्तावद्यावदुत्तिष्ठतेऽनलः।
भेषजं च भवेच्छेतं ततस्तस्मिन् परिक्षिपेत् ॥
भृष्टायाः स्फटिकाख्याया द्वे पले तत्र निःक्षिपेत्।
भृष्टस्य टङ्कणस्यापि पलयुग्मञ्च निःक्षिपेत् ॥
ततः प्रहरमेकं तच्चालयेच्चुल्लिकोपरि :
ततस्ताम्रञ्च सीसञ्च मिश्रयित्वावतारयेत् ॥
रसो नागवधाख्योऽयं विधिनानेन सिध्यति
आदौ गुल्मामितं खादेत्तावन्मरिचसंयुतम् ॥
क्रमेण वर्द्धयेत्तावद्यावद्गुल्माचतुष्टयम्।
वर्द्धयेन्मरिचञ्चापि तथैव हि यथारसम् ॥
यवस्य पर्पटीं भोक्तुं दद्याद्वा षष्टिकौदनम्।
लवणं वर्जयेत् सप्त दिनानि मुखलोलुपः ॥
लवणं यः परित्यक्तुं न शक्नोति कथञ्चन।
सैन्धवं खादयेत्तेन तच्च सप्तदिनोपरि ॥
रसेनानेन नश्यन्ति कुष्ठानि सकलान्यपि।
सन्निपाताश्च नश्यन्ति राजयक्ष्मादयस्तथा ॥
इति नागवधाख्यो रसः ॥ * ॥ अथ विशिष्टानां कुष्ठानां चिकित्सा। तत्र सिध्मस्य चिकित्सा।
"कुष्ठं मूलकबीजं प्रियङ्गवः सर्षपा रजनी।
एतत् केशरषष्ठं निहन्ति च बद्धवार्षिकं सिध्मम् ॥
शिरीषरसेन पिष्टं मूलकबीजं प्रलेपतः सिध्मम्।
क्षारेण वा कदल्या रजनीमिश्रेण नाशयति ॥
दार्वी मूलकबीजानि तालकः सुरदारु च।
ताम्बूलपत्रं सर्व्वाणि कार्षिकाणि पृथक् पृथक् ॥
शङ्खचूर्णन्तु शाणः स्यात् सर्व्वाण्येकत्र वारिणा।
पेषयेत प्रलेपोऽयं सिध्मानां नाशनः परः" ॥ * ॥

अथ चर्म्मदलस्य चिकित्सा।

"सलिले चाम्रपेशी तु किञ्चित्सैन्धवसंयुता।
ताम्रपात्रे विनिर्घृष्टा लेपाच्चर्म्मदलापहा" ॥

आम्रपेशी आमचूर।

"सलिलेन तु शुष्काणि घृष्ट्वा धात्रीफलानि च।
कराभ्यां सुखमाप्नोति नरश्चर्म्मदलान्वितः" ॥ * ॥

अथ पामाचिकित्सा।

"जीरकस्य पलं पिष्टं सिन्दूरार्द्धपलं तथा।
कटुतैलं पचेदाभ्यां सद्यः पामाहरं परम्" ॥
कटुतैलं षट्पलमितम्। जीरकादितैलम् ॥ * ॥
"मञ्जिष्ठात्रिफलालाङ्गलीराजिगन्धकैः।
चूर्णितैस्तैलमादित्यपाकं पामाहरं परम्" ॥

इति आदित्यपाकतैलम् ॥

"सैन्धवं चक्रमर्द्दश्च सर्षपाः पिप्पली तथा।
आरनालेन संपिष्टाः पामकण्डूहराः स्मृताः"॥*॥

अथ कच्छूचिकित्सा।

"अर्कपत्ररसे पक्वं हरिद्राकल्कसंयुतम्।
नाशयेत् सार्षपं तैलं पामां कच्छूं विचर्च्चिकाम्"॥

अर्कतैलम्।

"मनःशिलालं कासीसं गन्धाश्मा सिन्धुजन्म च।
स्वर्णक्षीरी शिलाभेदी शुण्ठी कुष्ठञ्च मागधी॥
लाङ्गलीकरवीरश्च दद्रुघ्नः कृमिहानलः।
दन्तीनिम्बदलश्चैभिः पृथक्कर्षमितैर्भिषक् ॥
कल्कीकृतैः पचेत्तैलं कटुप्रस्थद्वयोन्मितम्।
अर्कसीजखडदुग्धेन पृथक्पलमितेन च ॥
गोमूत्रसाढ़केनापि शनैर्मृद्वग्निना पचेत्।
अभ्यङ्गेन हरेदेतत् कच्छूदुःसाध्यतामपि ॥
पामानञ्च तथा कण्डूं त्वग्व्याधिरुधिरामयान्।
कच्छूराक्षसनामेदं तैलं हारीतभाषितम् ॥

इति कच्छूराक्षसनामतैलम् ॥ * ॥

अथ दद्रुचिकित्सा।

"कुष्ठं कृमिघ्नो दद्रुघ्नो निशासैन्धवसर्षपाः।
अम्लपिष्टाः प्रलेपोऽयं दद्रुकुष्ठनिसूदनः ॥
दूर्व्वाऽभयासैन्धवचक्रमर्द-
कुठेरकाः काञ्जिकतक्रपिष्टाः।